

Bohr och ekonomens vardagsförklaring

Tänk dig en fotbollsmatch där bollen aldrig befinner sig blott på en plats, utan att bollen har en sannolikhet att vara på en specifik plats. En sådan match kan svårligen föreställas. Än omöjligare blir det när man sedan lägger till att bollen kan vara en sak, en boll med en massa, en vikt, men också en våg, en rörelse utan massa. Och detta, till synes motsägelsefulla, beror inte på bollen, utan på hur du ser på spelet. Då blir fotbollsmatchen fullständigt förvirrande och obegriplig. Inte ens Zlatan skulle klara av att spela med sådan boll.

I vårt liv är en boll en boll, och den har vid varje tillfälle endast en plats på planen, och vi ser den blott som en boll. Därför kan Zlatan också sparka till den. Och därmed kan fotboll bli en underhållande sport.

Idag firar vi Bohrs publicering av sin atommodell, där speciellt den ivrige elektronen gavs en förklaring som rymde både att den inte har en speciell befintlighet i varje stund, utan en sannolikhet för befintlighet, och den kan ses som antingen en partikel eller en våg.

Dessa föreställningar är absurda utifrån vår vardagserfarenhet, ty där är saker på sin plats och en boll kan inte vara en våg, och havets våg kan inte vara en partikel. Men när man lämnar vår livsvärld, blir vår livsvärlds föreställningar, som är gjorda för att vara användbara för oss i vår livsvärld, otillräckliga för att förstå den andra världen, den atomära. Kanske Bohr och Einstein kunde bryta vår livsvärlds livsföreställningar genom att använda matematiken. Eller så hade de en förmåga att bryta sig ur vår livsvärlds tankebanor.

Ekonomisk vetenskap använder förvisso matematik, och kunde därför ha möjligheten att bryta sig loss från vår livsvärld och finna förklaringar av samhällsfenomen som bröt vår livsvärlds föreställningar. Men istället har de gjort vår livsvärld till en cementerad, dogmatisk grundförutsättning i sina förklaringar.

Metodologisk individualism är ekonomens dogm. Man utgår från att en förklaring måste baseras på individens val, och att strukturer och processer existerar blott som konsekvens av individens agerande. Till detta lägger man i allmänhet antagandet om att individen väljer utifrån sin upplevelse av egennyttan. Ytterligare adderar man att individen är rationell, dvs utvärderar alternativ innan valet, även om vi numer antar att individen blott är begränsat rationell.

Detta är att låta samhällsfenomen, som t ex räntor och investeringar, förklaras av vår livsvärld. Och kanske inte ens det, ty vi vet alla att vi inte alltid agerar rationellt, inte ens begränsat så.

Ekonomisk teori är således en teori som föreställningsmässigt är bunden till en del av vår livsvärld. Den har en lång intellektuell väg att vandra innan den kan bli likt fysiken, frigjord från vår livsvärld i ett försök att förklara ett fenomen som inte tillhör vår livsvärld. Den ekonomiska vetenskapen väntar fortfarande på sin Bohr.

Öllsjö den 22 juli 2013

Sven-Olof Yrjö Collin